

Anonimizētā versija

Tulkojums

C-61/24 – 1

Lieta C-61/24 [*Lindenbaumer*] ⁱ

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu

Iesniegšanas datums:

2024. gada 29. janvāris

Iesniedzējtiesa:

Bundesgerichtshof (Vācija)

Datums, kurā pieņemts iesniedzējtiesas nolēmums:

2023. gada 20. decembris

Atbildētāja un apelācijas sūdzības iesniedzēja:

DL

Prasītājs un atbildētājs apelācijas tiesvedībā:

PQ

[..]

BUNDESGERICHTSHOF [FEDERĀLĀ AUGSTĀKĀ TIESA]

LĒMUMS

[..]

2023. gada 20. decembris,

ģimenes tiesību lietā

DL [..]

atbildētāja un apelācijas sūdzības iesniedzēja,

ⁱ Šis lietas nosaukums ir izdomāts. Tas neatbilst neviena lietas dalībnieka reālajam personvārdam vai nosaukumam.

[..]

pret

PQ [..]

prasītājs un atbildētājs apelācijas tiesvedībā,

[..]

XII. Zivilsenat des Bundesgerichtshofs [Federālās augstākās tiesas XII palāta] [..] nolēma:

- I. Apturēt šo tiesvedību.
- II. Eiropas Savienības Tiesai tiek uzdots šāds jautājums prejudiciāla nolēmuma sniegšanai par Padomes Regulas (ES) Nr. 1259/2010 (2010. gada 20. decembris), ar kuru īsteno ciešāku sadarbību attiecībā uz tiesību aktiem, kas piemērojami laulības šķiršanai un laulāto atšķiršanai (Romas III regula), 8. panta interpretāciju:

saskaņā ar kādiem kritērijiem ir jānosaka laulāto pastāvīgā dzīvesvieta Romas III regulas 8. panta a) un b) punkta izpratnē, jo īpaši:

- vai personas kā diplomāta norīkošana darbā ietekmē pieņēmumu par pastāvīgo dzīvesvietu uzņēmējvalstī vai pat to izslēdz?
- vai laulātajiem valstī ir fiziski jāuzturas konkrētu laiku, lai varētu uzskatīt, ka tajā ir nodibināta pastāvīga dzīvesvieta?
- vai pastāvīgas dzīvesvietas nodibināšanas priekšnoteikums ir zināma sociālā un ģimenes integrācija attiecīgajā valstī?

Pamatojums

- 1 A. Lietas fakti
- 2 Tiesvedība ir par 1965. gadā dzimušā prasītāja (turpmāk tekstā – “vīrs”) un 1964. gadā dzimušās atbildētājas (turpmāk tekstā – “sieva”) laulības šķiršanu.
- 3 Puses ir Vācijas valstspiederīgie un noslēdza laulību 1989. gadā. Šajā laulībā ir dzimuši divi nu jau pilngadīgi bērni.
- 4 Puses 2006. gadā uzsāka īrēt dzīvokli Berlīnē, kurā viņi pēc tam dzīvoja kopā. 2017. gada jūnijā viņi ar gandrīz visu viņu mājsaimniecību pārcēlās uz Zviedriju, kur vīrs strādāja Vācijas vēstniecībā Stokholmā. Puses viņu dzīvesvietu Vācijā anulēja 2017. gada jūnijā. Kad vīrs tika pārcelts darbā uz Vācijas vēstniecību Maskavā (Krievija), puses 2019. gada septembrī ar viņu mājsaimniecību pārcēlās no Stokholmas uz Maskavu uz dzīvokli vēstniecības teritorijā. Vīrs ir vēstniecības

padomnieks un – atšķirībā no sievas – pārvalda krievu valodu. Sieva kā vēstniecības darbinieka radiece bija reģistrēta arī dzīvoklī, kas atradās minētajā teritorijā; viņa Krievijā reģistrēja arī savu automašīnu. Abām pusēm ir diplomātiskās pases.

- 5 Puses nelauza īres līgumu par dzīvokli Berlīnē, lai pēc vīra darba ārzemēs varētu tur atkal atgriezties. Pušu pilngadīgā meita šajā īrētajā dzīvoklī dzīvoja kopš 2019. gada septembra. No šī brīža puses daļu dzīvokļa bija nodevušas apakšīrē, taču 2020. gada maija beigās vai attiecīgi jūnijā šie īres līgumi tika izbeigti.
- 6 2020. gada janvārī sieva izceļoja uz Berlīni, lai tur veiktu operāciju; no ārstniecības Maskavā viņa atteicās. Viņa pēc tam dzīvoja pušu Berlīnes īres dzīvoklī un vēlāk lika vasaras apģērbu nosūtīt no Maskavas uz Berlīni. Arī vīrs 2020. gada augustā/septembrī devās uz Berlīni un uzturēšanās laikā dzīvoja arī īrētajā dzīvoklī. Puses satikās ar draugiem Berlīnē. Vīrs kopā ar pušu dēlu pavadīja 2020. gada Ziemassvētkus un 2020./2021. gada miju pie vecākiem Koblencā.
- 7 2021. gada februārī sieva atgriezās Maskavā un apmetās uz dzīvi vēstniecības teritorijā esošajā dzīvoklī. Pēc vīra teiktā, 2021. gada 17. martā puses informēja savus bērnus, ka viņi vēlas šķirt laulību. Uzturēšanās laikā sieva visus priekšmetus, kurus viņa vēlējās ņemt līdzi uz Berlīni, pārvietoja uz atsevišķu istabu Maskavas dzīvoklī. Viņa 2021. gada 23. maijā devās uz Berlīni un kopš tā laika dzīvo tur īrētajā dzīvoklī. Vīrs turpina dzīvot dzīvoklī vēstniecības teritorijā.
- 8 Vīrs 2021. gada 8. jūlijā *Amtsgericht* [pirmās instances tiesā] iesniedza prasības pieteikumu par laulības šķiršanu. Viņš apgalvoja, ka puses ir dzīvojušas atsevišķi kopš 2020. gada janvāra, ka sieva uz Maskavu bija atbraukusi tikai uz īsu laiku 2021. gada martā un ka pēc tam puses izšķīrušās uz visiem laikiem.
- 9 Sieva iebilda pret prasības pieteikumu par laulības šķiršanu, norādot, ka laulātie izšķīrās ne ātrāk kā 2021. gada maijā. Ārstēšanās dēļ viņa no 2020. gada 15. janvāra līdz 2021. gada 26. februārim esot uzturējusies Berlīnē. Agrāka atgriešanās Maskavā neesot bijusi iespējama viņas veselības stāvokļa un koronavīrusa ierobežojumu dēļ. Līdz aizbraukšanai no Maskavas 2021. gada 23. maijā viņa tur esot rūpējusies par pušu mājāsaimniecību. Turklāt viņa esot nodrošinājusi ar apģērbu vīru, kurš insulta dēļ atradās Krievijas slimnīcā, precīzāk, sanatorijā.
- 10 *Amtsgericht* ar 2022. gada 26. janvāra lēmumu noraidīja prasības pieteikumu par laulības šķiršanu, jo vēl nebija pagājis (saskaņā ar Vācijas tiesībām nepieciešamais) laulāto atšķiršanas gads un nebija pamata laulības šķiršanai sarežģītu apstākļu dēļ (*BGB [Bürgerliches Gesetzbuch, Vācijas Civilkodeksa]* 1565. panta 2. punkts). Pēc vīra sūdzības palāta, saņemot iepriekš juridisku konsultāciju, šķīra pušu laulību saskaņā ar Krievijas materiālajām tiesībām. Pamatojumā tā norādīja, ka laulības šķiršanai piemērojamos tiesību aktus reglamentē Romas III regulas 8. pants, jo saskaņā ar Romas III regulas 5. pantu

nav izdarīta izvēle par piemērojamiem tiesību aktiem. Šajā lietā esot piemērojams Romas III regulas 8. panta b) punkts un līdz ar to Krievijas materiālās tiesības; atgriezeniskā norāde saskaņā ar Romas III regulas 11. pantu esot izslēgta. Saskaņā ar pušu iesniegumiem esot jāpieņem, ka vīra pastāvīgā dzīvesvieta joprojām atrodas Maskavā, savukārt sievas pastāvīgā dzīvesvieta tur beidza pastāvēt tikai līdz ar viņas aizceļošanu uz Vāciju 2021. gada 23. maijā, t.i., mazāk nekā gadu pirms tam, kad *Amtsgericht* 2021. gada 8. jūlijā tika celta prasība.

11 Pret minēto ir vērsta par pieņemamu atzītā sievas apelācijas sūdzība, kura vēlas panākt laulības šķiršanu saskaņā ar Vācijas materiālajām tiesībām un lūdz kopā ar lēmumu par laulības šķiršanu pieņemt lēmumu par tiesību uz pensiju kompensējošu sadalījumu, kas ir jāpieņem *ex officio*.

12 B. Juridiskā situācija

13 I. Romas III regulas 8. pants ir formulēts šādi:

“Ja nav izdarīta izvēle saskaņā ar 5. pantu, tad laulības šķiršana un laulāto atšķiršana notiek saskaņā ar tās valsts tiesību aktiem:

- a) kurā atrodas laulāto pastāvīgā dzīvesvieta laikā, kad ceļ prasību tiesā; vai, ja tas nav piemērojams, tad
- b) kurā atrodas laulāto pēdējā pastāvīgā dzīvesvieta – ar noteikumu, ka šis laikposms nav beidzies vairāk kā vienu gadu pirms prasības celšanas tiesā, ja viens no viņiem šajā valstī joprojām dzīvo laikā, kad ceļ prasību tiesā; vai, ja tas nav piemērojams, tad
- c) kuras valstspiederīgie ir abi laulātie laikā, kad ceļ prasību tiesā; vai, ja tas nav piemērojams, tad
- d) kurā ir celta prasība tiesā.”

14 II. Ja pušu laulības šķiršanu reglamentētu Krievijas materiālās tiesības, tā saskaņā ar Krievijas Federācijas 1995. gada 29. decembra Ģimenes kodeksa 23. panta 1. punktu (publicēts Bergmann/Ferid/Henrich, *Internationales Ehe- und Kindschaftsrecht* (redakcija 2021. gada 10. martā), *Länderteil Russische Föderation*, 52. lpp.) būtu jādefinē kā laulības šķiršana pēc abpusējas vienošanās, nekonstatējot laulības šķiršanas iemeslus, jo sieva nav lūgusi noraidīt vīra sūdzību un tāpēc vairs neiebilst pret laulības šķiršanu kā tādu. Ja ir piemērojami Krievijas tiesību akti par laulības šķiršanu, tiesību uz pensiju kompensējošais sadalījums, kas Krievijas tiesību aktos nav paredzēts, būtu jāveic tikai saskaņā ar *EGBGB* [*Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, Civilkodeksa ievadlikuma] 17. panta 4. punkta otro teikumu, kas ir formulēts šādi:

“Turklāt tiesību uz pensiju kompensējošu sadalījumu veic saskaņā ar Vācijas tiesību aktiem pēc viena laulātā pieprasījuma, ja viens no laulātajiem laulības laikā ir ieguvis tiesības uz pensiju pie vietējā pensiju izmaksātāja, ar

nosacījumu, ka tiesību uz pensiju kompensējošā sadalījuma īstenošana nav pretrunā taisnīgumam, jo īpaši ņemot vērā abu pušu ekonomisko stāvokli visā laulības laikā.”

15 Šajā tiesvedībā nav iesniegts pieteikums par tiesību uz pensiju kompensējošu sadalījumu saskaņā ar Vācijas tiesību aktiem, tāpēc laulības šķiršana būtu jāizlemj atsevišķi saskaņā ar Krievijas tiesību aktiem.

16 III. Savukārt, ja laulības šķiršanai būtu jāpiemēro Vācijas materiālās tiesības, pušu laulība būtu jāšķir saskaņā ar *BGB* 1565. pantu. Tas tāpēc, ka laulība ir izirusi, jo nepastāv laulāto kopdzīve un nav vairs sagaidāms, ka laulātie to atjaunos. Ja būtu piemērojami Vācijas tiesību akti par laulības šķiršanu, tiesību uz pensiju kompensējošais sadalījums būtu jāveic saskaņā ar Vācijas tiesībām atbilstoši *EGGB* 17. panta 4. punkta pirmajam teikumam, kas ir formulēts šādi:

“Tiesību uz pensiju kompensējošam sadalījumam ir piemērojami saskaņā ar Regulu (ES) Nr. 1259/2010 laulības šķiršanai piemērojamie tiesību akti; to veic tikai tad, ja ir piemērojami Vācijas tiesību akti un ja tas ir paredzēts tiesību aktos vienā no valstīm, kuras valstspiederīgie ir laulātie laulības šķiršanas prasības pieteikuma iesniegšanas brīdī.”

17 Ja būtu piemērojami Vācijas tiesību akti par laulības šķiršanu, par tiesību uz pensiju kompensējošo sadalījumu būtu jālemj *ex officio* – t.i., bez laulātā pieteikuma šajā sakarā – laulības šķiršanas prasījumu vienotības ietvaros saskaņā ar *FamFG* [*Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*, Likuma par tiesvedību ģimenes lietās un bezstrīdus tiesvedības lietās] 137. panta 1. un 2. punktu, kā arī 142. panta 1. punkta pirmo teikumu.

18 *FamFG* 137. pants (tostarp) ir formulēts šādi:

“1. Par laulības šķiršanu un papildu jautājumiem ir jāvienojas un jālemj kopā (prasījumu vienotība).

2. Papildu jautājumi ir:

1) jautājumi par tiesību uz pensiju kompensējošu sadalījumu;

[..];

ja ir jāpieņem spriedums laulības šķiršanas gadījumā un ja ģimenes lietu ierosina viens no laulātajiem ne vēlāk kā divas nedēļas pirms laulības šķiršanas lietas izskatīšanas pirmajā instancē. Par tiesību uz pensiju kompensējošu sadalījumu *Versorgungsausgleichsgesetz* [*Gesetz über den Versorgungsausgleich*, Likuma par tiesību uz pensiju kompensējošu sadalījumu] 6.-19. un 28. pantā minētajos gadījumos nav jāiesniedz pieteikums.”

19 *FamFG* 142. panta 1. punkta pirmais teikums ir formulēts šādi:

“Laulības šķiršanas gadījumā visas saistītās ģimenes lietas ir jāizlemj ar vienu lēmumu.”

20 C. Par lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu Eiropas Savienības Tiesai

21 [*omissis*: argumentācija par pienākumu iesniegt lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu]

I

22 Apelācijas sūdzība saskaņā ar *FamFG* 70. panta 1. punktu ir pieļaujama un ir pieņemama arī citos aspektos; it īpaši sievai ir tiesības iesniegt apelācijas sūdzību.

23 [*omissis*: izklāsts]

24 [..]

II

25 Apelācijas sūdzības pamatotība ir atkarīga no tā, vai apelācijas tiesa nav pieļāvusi kļūdu tiesību piemērošanā, pieņemot, ka pušu laulības šķiršanai ir piemērojamas Krievijas tiesības saskaņā ar Romas III regulas 8. panta b) punktu.

26 [*omissis*: izklāsts]

27 [..]

28 1. Apelācijas tiesa ir izmantojusi pareizu juridisko pamatojumu.

29 a) Apelācijas tiesa pamatoti uzskatīja, ka Vācijas tiesu starptautiskā jurisdikcija šajā lietā izriet no Padomes Regulas (EK) Nr. 2201/2003 (2003. gada 27. novembris) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu (turpmāk tekstā – “Briseles IIa regula”) 3. panta 1. punkta a) apakšpunkta trešā ievilkuma, skatīts kopā ar Padomes Regulas (ES) 2019/1111 (2019. gada 25. jūnijs) par jurisdikciju, lēmumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par bērnu starptautisko nolaupīšanu (turpmāk tekstā – “Briseles IIb regula”) 100. panta 2. punktu. [*omissis*: izklāsts]

30 b) Tāpat pamatoti apelācijas tiesa ir pieņēmusi, ka laulības šķiršanai piemērojamās tiesības izriet no Romas III regulas 8. panta, jo puses līdz mutvārdu procesa pabeigšanai pirmajā instancē (skat. *EGBGB* 46.e panta 2. punkta pirmo teikumu, skatīts kopā ar Romas III regulas 5. panta 2. un 3. punktu) nav izdarījušas izvēli par piemērojamiem tiesību aktiem saskaņā ar Romas III regulas 5. pantu. [*omissis*: izklāsts]

- 31 2. Pamatojoties uz Romas III regulas 8. pantā paredzēto piesaistes faktoru, vispirms nozīme ir tam, vai puses – kā to ir pieņēmusi apelācijas tiesa – ir nodibinājušas pastāvīgo dzīvesvietu Krievijā. Tas varētu šķist apšaubāmi jau tādēļ vien, ka vīrs bija norīkots darbā uz Krieviju kā diplomāts un neregistrēja brīvprātīgi savu dzīvesvietu Vācijas vēstniecības Maskavā teritorijā, bet bija spiests to darīt civildienesta normu dēļ, kā neapšaubāmi apgalvoja sieva. Tāpēc rodas jautājums par to, kādi kritēriji ir jāizmanto, lai noteiktu laulāto pastāvīgo dzīvesvietu Romas III regulas 8. panta a) un b) punkta izpratnē, jo īpaši, vai diplomāta norīkošana darbā ietekmē pieņemumu par pastāvīgo dzīvesvietu uzņēmējvalstī vai pat to izslēdz. Šim jautājumam ir nozīme lēmuma pieņemšanā jau tādēļ vien, ka laulības šķiršanu nereglamentētu Krievijas materiālās tiesības, ja puses nebūtu varējušas nodibināt pastāvīgo dzīvesvietu Krievijā.
- 32 a) Apstākļi, ka puses ir pārcēlušās uz dzīvi uz Maskavu vīra profesionālās darbības kā diplomātam dēļ, apelācijas tiesas ieskatā neietekmē vērtējumu par tur nodibinātu pušu pastāvīgo dzīvesvietu Romas III regulas 8. panta izpratnē. Tas tāpēc, ka šī uzturēšanās esot bijusi uz nenoteiktu laiku, kā to pierāda sievas argumentācija par to, ka puses viņu dzīvokli Berlīnē pilnībā izremontēja 2021. gadā, lai vecumdienās tur nodibinātu dzīvesvietu.
- 33 b) Uz jautājumu par to, vai diplomāti principā var nodibināt pastāvīgo dzīvesvietu uzņēmējvalstī, *Cour d'appel de Luxembourg* vienā no nolēmumiem ir atbildējusi noliedzīgi (skat. 2007. gada 6. jūnija spriedumu *The European Legal Forum*, 2007, 11-145; kopsavilkums vācu valodā pieejams www.unalex.eu (lēmums LU-26)), kas tomēr tika pieņemts par Padomes Regulas (EK) Nr. 1347/2000 (2000. gada 29. maijs) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par abu laulāto vecāku atbildību par bērniem (turpmāk tekstā – “Briseles II regula”) 2. panta 1. punkta a) apakšpunktu.
- 34 Šī nolēmuma pamatā bija fakti, kas ir līdzīgi šīs lietas faktiem. Minētajā lietā vīrs tika apstiprināts par Luksemburgas vēstnieku Grieķijā un kopā ar ģimeni pārcēlās uz Atēnām dažus gadus pirms prasības pieteikuma par laulības šķiršanu iesniegšanas. *Cour d'appel de Luxembourg* norādīja, ka nevar pieņemt, ka vīram bija nodoms izveidot savu stabilo interešu centru uzņēmējvalstī. Uzturēšanās ilgums uzņēmējvalstī esot atkarīgs vienīgi no diplomātisko funkciju izpildes ilguma; šo funkciju piešķiršana ietilpst tikai un vienīgi nosūtītājas valsts valdības kompetencē. Viņa uzturēšanās uzņēmējvalstī esot nejauša, jo valdība var viņu pārcelt uz jebkuru citu amatu, ierobežota laikā, jo parasti tas notiek uz dažiem gadiem, un nenoteikta, jo valdība jebkurā laikā varo viņam piešķirt jaunu amatu vai funkciju. Ciktāl ne tikai vīra profesionālā, bet arī ģimenes un sociālā dzīve galvenokārt notiek uzņēmējvalstī, minētais esot tikai sekas tam, ka viņam ir uzticēts pildīt diplomāta pienākumus. Diplomātam neesot intereses integrēties uzņēmējvalstī. Šādu integrāciju uzņēmējvalstī varot uzskatīt arī par nesavienojamu ar diplomātisko funkciju, kas prasa saglabāt neatkarību attiecībā pret uzņēmējvalsti.

- 35 c) Apelācijas sūdzība pamatojas uz minēto nolēmumu un tajā tiek pausts uzskats, ka, arī piemērojot Romas III regulas 8. pantu, prasības par pastāvīgās dzīvesvietas noteikšanu uzņēmējvalstī diplomātiskā dienestā strādājošajiem nav izpildītas jau sākotnēji. Tieši pretēji, apstākļi, ka vīrs strādā kā diplomāts Vācijas vēstniecībā Maskavā, neļaujot pamatot pastāvīgo dzīvesvietu Krievijā. Lai gan pušu uzturēšanās Maskavā nebija plānota uz noteiktu laiku (konkrēta termiņa izpratnē), tā pēc savas būtības esot bijusi īslaicīga un neesot bijusi paredzēta kā pastāvīga. Puses būtu vēlējušās atgriezties Vācijā vēlākais pēc tam, kad būtu beigušās vīra darba attiecības Vācijas vēstniecībā Maskavā (vai citā ārvalstu pārstāvniecībā), par ko liecina fakts, ka tās nebija laužušas īres līgumu par dzīvokli Berlīnē, pat ja tas bija daļēji nodots apakšīrē. Ja viņi būtu uzturējušies Berlīnē, viņi būtu varējuši turpināt izmantot dzīvokli. Turklāt Maskavā viņi nebija nolēmuši uzturēties brīvprātīgi, bet gan tāpēc, ka vīru uz turieni kā diplomātu bija pārcēlis viņa darba devējs. Turklāt puses neesot varējušas īrēt Maskavā mājokli, ko tās varētu brīvi izvēlēties; tieši pretēji, dienesta attiecību dēļ tām bija jāīrē dzīvoklis Vācijas vēstniecības teritorijā. Tātad – līdzīgi kā arī citi vācu diplomāti – arī viņi esot dzīvojuši ģeogrāfiski norobežotā teritorijā, kas, lai gan juridiski to nevar uzskatīt par eksteritoriālu, profesionālā, sociālā un kultūras ziņā jebkurā gadījumā veidoja sava veida “vācu anklāvu”. Tas mazinot pušu fiziskās klātbūtnes Krievijā nozīmi un liedzot konstatēt sociālas saites šajā valstī. Pat pēc dzīvesvietas deklarēšanas Maskavā viņi esot saglabājuši ciešas saites ar Vāciju. Piemēram, esot pastāvējušas ģimenes saites ar pilngadīgo meitu, kura kopš 2019. gada septembra dzīvo pušu īrētajā dzīvoklī.
- 36 Apelācijas tiesvedībā vīrs apgalvo, ka Kapienu tiesībās paredzētās piesaistes pie pastāvīgās dzīvesvietas jēga un mērķis nevar būt tāds, ka diplomātiem, kuri, pamatojoties uz savu dienesta norikojumu saskaņā ar 1961. gada 18. aprīļa Vīnes Konvencijas par diplomātiskajām attiecībām (*BGBI.* II 1964, 957. un 977. lpp.) 31. panta 1. punktu, uzņēmējvalstī bauda imunitāti, tiktu piemēroti jaunās dzīvesvietas valsts tiesību akti (par laulības šķiršanu) jebkuras pārvietošanas uz jaunu izmantošanas vietu rezultātā.
- 37 d) Šis jautājums Tiesas judikatūrā līdz šim nav ticis noskaidrots. Tiesa Briseles IIa regulas 3. panta 1. punkta a) apakšpunktu un Padomes Regulas (EK) Nr. 4/2009 (2008. gada 18. decembris) par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi un sadarbību uzturēšanas saistību lietās (turpmāk tekstā – “Eiropas Uzturlīdzekļu regula”) 3. panta a) un b) apakšpunktu gan ir interpretējusi tādējādi, ka, lai noteiktu pastāvīgo dzīvesvietu šo tiesību normu izpratnē, būtisks elements nav attiecīgo laulāto Savienības līgumdarbinieku, kuri pilda dienesta pienākumus tās delegācijā trešā valstī un par kuriem tiek apgalvots, ka viņiem ir diplomātiskais statuss šajā trešā valstī, statuss (skat. Tiesas 2022. gada 1. augusta spriedumu C-501/20, *FamRZ*, 2022, 1466, 58. un nākamie punkti). Tomēr šī lieta ir par Romas III regulu, uz kuru nevar vienkārši attiecināt judikatūru par Briseles IIa regulu un Eiropas Uzturlīdzekļu regulu. It īpaši, nosakot piemērojamos tiesību aktus par laulības šķiršanu, uzņēmējvalsts sociālās vides juridiskajiem un faktiskajiem aspektiem nav tāda pati nozīme, kā tas ir uzturlīdzekļu prasījumu noteikšanas un apmēra gadījumā. Tāpat

minētais nolēmums tieši nav ticis pieņemts saistībā ar diplomātiem, bet gan saistībā ar Eiropas Savienības līgumdarbiniekiem, uz kuriem nav attiecināma rotācija uz galveno biroju Briselē un kuriem nebija vēlēšanās atgriezties viņu dzīvesvietā. Turklāt apelācijas sūdzībā tiek apgalvots, ka šajā lietā nav izšķiroša nozīme tam, vai diplomāta statuss kā tāds (un no tā izrietošā imunitāte) var kavēt pastāvīgās dzīvesvietas nodibināšanu uzņēmējvalstī, bet gan rodas jautājums par to, vai diplomāta, kas strādā diplomātiskajā pārstāvniecībā ārvalstīs, darbības raksturs un specifika liedz izdarīt pieņemumu par pastāvīgo dzīvesvietu uzņēmējvalstī ar šo funkciju saistīto apstākļu dēļ.

- 38 e) Senāta ieskatā ir strīdīgi tas, kā pastāvīgās dzīvesvietas nodibināšanu Maskavā ietekmē fakts, ka pusēm uz nenoteiktu laiku bija jāpārceļas uz Maskavu vīra kā diplomāta profesionālās darbības dēļ. Jebkurā gadījumā vērtējumā, iespējams, būtu jāņem vērā arī tas, ka puses nevis pēc brīvas gribas nolēma pārcelties uz Maskavu, bet gan tas bija saistīts ar vīra profesionālo pārcelšanu. Tas pats būtu jāattiecinā uz faktu, ka arī viņa (jebkurā gadījumā ierobežots) darbības ilgums Maskavā nav viennozīmīgi atkarīgs no vīra gribas. Ir jāņem vērā arī tas, ka puses nevarēja brīvi izvēlēties dzīvesvietu Krievijā un tās saglabāja spēkā dzīvokļa Berlīnē īres līgumu, lai varētu tur atgriezties pēc vīra darba ārzemēs beigām. Ja šie apstākļi būtu jāņem vērā kopējā novērtējumā, uz jautājumu, vai puses varēja nodibināt viņu pastāvīgo dzīvesvietu Krievijā, iespējams, būtu jāatbild noliedzoši. Tā kā nav konstatējama attiecīga Tiesas judikatūra, senāta ieskatā jebkurā gadījumā nav viennozīmīgi skaidrs, kā diplomāta norīkošana darbā ietekmē jēdziena “pastāvīgā dzīvesvieta” definīciju Romas III regulas 8. panta a) un b) punkta izpratnē.
- 39 3. Arī citādā ziņā nav skaidrs, kādi kritēriji ir jāizmanto laulāto pastāvīgās dzīvesvietas noteikšanai Romas III regulas 8. panta a) un b) punkta izpratnē. It īpaši ir jānoskaidro, vai laulāto fiziskai klātbūtnei valstī ir jābūt noteiktu laiku, lai varētu uzskatīt, ka tajā ir nodibināta pastāvīgā dzīvesvieta, un vai pastāvīgās dzīvesvietas nodibināšanai ir nepieciešama noteikta sociālā un ģimenes integrācija attiecīgajā valstī. Šiem jautājumiem ir nozīme lēmuma pieņemšanā lietā, jo Krievijas materiālās tiesības pušu laulības šķiršanai būtu piemērojamas tikai tad, ja (arī) sieva būtu nodibinājusi savu pastāvīgo dzīvesvietu Krievijā un ja tā nebūtu izbeigusies vairāk kā gadu pirms vēršanās *Amtsgericht* 2021. gada 8. jūlijā. Pat ja – pretēji apelācijas tiesas viedoklim – tiktu pieņemts, ka sieva (no jauna) ir nodibinājusi savu pastāvīgo dzīvesvietu Vācijā, jo viņa fiziski atradās Berlīnē no 2020. gada janvāra līdz 2021. gada februārim, minēto jautājumu nozīme lēmuma pieņemšanā nemazinātos. Pat šajā gadījumā viņas atgriešanās Maskavā 2021. gada februārī, kad viņa vēl saskatīja iespējas turpināt laulību, varēja uzreiz novest pie (atkārtotas) pastāvīgās dzīvesvietas noteikšanas Krievijā, ja netiktu uzskatīts, ka tam ir nepieciešams minimālais uzturēšanās un sociālās un ģimenes integrācijas periods.
- 40 a) Saskaņā ar Tiesas judikatūru jēdziens “pastāvīgā dzīvesvieta” ir jāinterpretē, ņemot vērā tiesību normu, kurās tas minēts, formulējumu un kontekstu, kā arī attiecīgās regulas mērķus (skat. Tiesas 2023. gada 6. jūlija

spriedumu C-462/22, *FamRZ*, 2023, 1479, 26. punkts; 2021. gada 25. novembra spriedums C-289/20, *FamR*, 2022, 215, 39. punkts, un 2018. gada 28. jūnija spriedums C-512/17, *FamR*, 2018, 1426, 40. punkts, attiecīgi par Briseles IIa regulu). Turpretim Tiesa vēl nav paudusi viedokli par šī termina interpretāciju Romas III regulā.

- 41 b) Vācu valodā pieejamajā doktrīnā nav vienprātības par to, kā pastāvīgā dzīvesvieta ir jāsaprot Romas III regulas 8. panta a) un b) punktā.
- 42 aa) Romas III regulas 10. apsvēruma 1. punktā ir paredzēts, ka šīs regulas materiālajai piemērošanas jomai un noteikumiem ir jāatbilst Briseles IIa regulai. Daļā vācu valodā pieejamās doktrīnas – kā norāda apelācijas tiesa – tiek secināts, ka termins “pastāvīgā dzīvesvieta” Romas III regulā ir jāsaprot tāpat kā tas pats termins Briseles IIa regulā (skat. Althammer/Mayer, Romas III regulas 5. pants, 12. punkts; Althammer/Tolani, Romas III regulas 8. pants, 6. un 7. punkts, Jauernig/Budzikiewicz, *BGB*, 19. izdevums, Regulas (ES) Nr. 1259/2010 5.–16. pants, 9. un 2. punkts; *NK-BGB*/Gruber, 3. izdevums, Romas III regulas 3. pants, 15. punkts; Grüneberg/Thorn, *BGB*, 83. izdevums, Romas III regulas 5. pants, 3. punkts; Andrae, *Internationales Familienrecht*, 4. izdevums, 3. panta 26. punkts un 2. panta 64. punkts; Hausmann, *Internationales und Europäisches Familienrecht*, 2. izdevums, A 370 un A 424. punkts; Winter, *Internationales Familienrecht bei Fällen mit Auslandsbezug*, 181. punkts; Gruber, *IPRax*, 2012. gads, 381., 385).
- 43 Atsaucoties uz Tiesas judikatūru par Briseles IIa regulas 3. panta 1. punkta a) apakšpunktu (skat. Tiesas 2022. gada 1. augusta spriedumu C-501/20, *FamRZ*, 2022, 1466, 44. punkts, un 2021. gada 25. novembra spriedumu C-289/20, *FamRZ*, 2022, 215, 57. un 58. punkts), apelācijas tiesa “pastāvīgās dzīvesvietas” jēdzienu Regulas Romas III regulas 8. panta a) vai attiecīgi b) punktā attiecīgi interpretēja tādejādi, ka to principā raksturo divi elementi, proti, pirmām kārtām, laulātā griba izveidot savu parasto interešu centru konkrētā vietā (*animus manendi*) un, otrām kārtām, pietiekami stabila klātbūtne attiecīgās dalībvalsts teritorijā. Saistībā ar pastāvīgās dzīvesvietas pārcelšanu noteicoša nozīme galvenokārt esot ieinteresētās personas gribai to noteikt par savu stabilo vai pastāvīgo interešu centru nolūkā piešķirt tai nemainīgu raksturu. Minimālais ilgums neesot paredzēts, tāpēc uzturēšanas ilgums var tikt izmantots tikai kā norāde, novērtējot dzīvesvietas stabilitāti (skat. Tiesas 2010. gada 22. decembra spriedumu C-497/10 PPU, *FamRZ*, 2011, 617, 51. punkts). Turpretī līdz šim trešajam sociālās integrācijas elementam tiekot piešķirta otršķirīga nozīme.
- 44 bb) Turpretim citi autori vācu valodā pieejamajā doktrīnā pauž viedokli, ka, interpretējot jēdzienu “pastāvīgā dzīvesvieta” ar mērķi noteikt starptautisko jurisdikciju saskaņā ar Briseles IIa regulu un piemērojamos kolīziju tiesību aktus par laulības šķiršanu saskaņā ar Romas III regulu, nav konstatējama pilnīga atbilstība, jo abu piesaistes faktoru *ratio* ir atšķirīga. Tieši pretēji, pastāvīgā dzīvesvieta saskaņā ar Romas III regulu marginālās situācijās var tikt vērtēta atšķirīgi nekā saskaņā ar Briseles IIa regulu (*juris*, PK-BGB/Johanson,

10. izdevums, Romas III regulas 8. pants, 5. punkts, un Romas III regulas 5. pants, 13. punkts, NK-BGB/Lugani, 3. izdevums, Romas III regulas 8. pants, 10. punkts, un Romas III regulas 5. pants, 47. un nākamie punkti; Rauscher/Helms, *EuZPR/EuIPR*, 4. izdevums, Romas III regulas 8. pants, 19. un 26. punkts; Helms, *FamRZ*, 2011, 1765, 1769 un 1769. punkts). It īpaši Romas III regulā esot prasīta ciešāka saikne ar dzīvesvietas valsti nekā Briseles IIa regulā, kurā parasti ir paredzēts, ka prasītājam ir iespēja izvēlēties starp alternatīvām jurisdikcijām (*jurisPK-BGB/Johanson*, 10. izdevums, Romas III regulas 5. pants, 13. punkts). Tāpēc pat pēc tam, kad ir pagājis zināms laiks, lēmumu par to, vai laulātā pāra pastāvīgā dzīvesvieta Romas III regulas 8. panta a) un b) punkta izpratnē jau atrodas citā valstī, var pieņemt tikai pēc rūpīgas visu konkrētās lietas apstākļu izvērtēšanas (Rauscher/Helms, *EuZPR/EuIPR*, 4. izdevums, Romas III regulas 8. pants, 19. punkts; Helms, *FamRZ*, 2011, 1765, 1770; skat. arī Henrich, *Internationales Scheidungsrecht*, 5. izdevums, 86. un 87. punkts).
- 45 cc) Saskaņā ar Romas III regulas 14. apsvērumu, ja nav tikusi izmantota iespēja izvēlēties piemērojamos tiesību aktus, laulības šķiršanai ir jāpiemēro tiesību akti, ar kuriem laulātiem ir cieša saistība, un tāpēc attiecīgie tiesību akti būtu jāpiemēro pat tādā gadījumā, ja tie nav iesaistītās dalībvalsts tiesību akti. No 21. apsvēruma var arī secināt, ka ar Romas III regulu būtu jāievieš saskaņotas kolīziju normas, pamatojoties uz secīgu piesaistes faktoru gradāciju, kuras pamatā ir laulāto cieša saistība ar attiecīgajiem tiesību aktiem, lai nodrošinātu tiesisko noteiktību un paredzamību. Piesaistes faktori ir jāizvēlas tā, lai nodrošinātu, ka laulības šķiršana notiek saskaņā ar tiesību sistēmu, ar kuru laulātajiem ir cieša saistība.
- 46 Pamatošanās 14. un 21. apsvērumā uz tādiem tiesību aktiem par šķiršanos, ar kuriem laulātajiem ir cieša saistība, varētu liecināt par to, ka jēdziens “pastāvīga dzīvesvieta” Romas III regulas 8. panta a) un b) punktā ir jāinterpretē atšķirīgi no attiecīgā jēdziena Briseles IIa regulā. Tas tāpēc, ka laulātajiem, pārceļoties uz citu valsti, uzreiz parasti nebūs cieša saistība ar tās tiesību sistēmu, pat tad, ja viņu uzturēšanās šajā valstī ir uz nenoteiktu laiku. Iespējams, atšķirīgs secinājums ir jāizdara, piemēram, tad, ja tā ir viņu izcelsmes valsts. Tomēr, ja laulātie pārceļas uz valsti, kas viņiem iepriekš bija sveša – jo īpaši, ja laulātie turpina uzturēt ciešas saites ar savu izcelsmes valsti –, sākotnēji tā var būt tikai vienkārša dzīvesvieta, kas tikai pēc noteikta laika perioda nostiprinās par pastāvīgo dzīvesvietu.
- 47 Jautājums par to, vai laulātajiem jau ir cieša saistība ar attiecīgās valsts tiesību aktiem, varētu būt nozīme joprojām saistībā ar jautājumu, vai šajā valstī jau ir notikusi zināma sociālā un ģimenes integrācija. Tiesa katrā gadījumā, lai noteiktu pastāvīgo dzīvesvietu atbilstoši Briseles III regulai, ir pamatojusies uz to, ka pastāvīgajai dzīvesvietai ir jābūt noteiktas personas sociālās un ģimenes integrācijas izpausmei (Tiesas 2014. gada 9. oktobra spriedums C-376/14 PPU, *FamRZ*, 2015, 107, 51. punkts; 2010. gada 22. decembra spriedums C-497/10 PPU, *FamRZ*, 2011, 617, 47. punkts, un 2009. gada 2. aprīlis C-523/07 *FamRZ*, 2009, 843, 38. un 44. punkts). Šo kritēriju varot izmantot arī “pastāvīgās dzīvesvietas” jēdziena noteikšanai Romas III regulā (skat. arī NK-BGB/Lugani,

3. izdevums, Romas III regulas 5. pants, 54. punkts; Rauscher/Helms, *EuZPR/EulPR*, 4. izdevums, Romas III regulas 8. pants, 20. punkts), un, ņemot vērā Romas III regulas mērķus, kas izklāstīti 14. un 21. apsvērumā, lai varētu apstiprināt pastāvīgo dzīvesvietu saskaņā ar Romas III regulu, varētu būt nepieciešama ievērojami augstāka sociālās un ģimenes integrācijas pakāpe nekā Briseles IIa regulas gadījumā.

III

48 [*omissis*: argumentācija par pienākumu iesniegt lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu]

[..]

Iepriekšējo instanču tiesas:

AG Tempelhof-Kreuzberg [*Amtsgericht Tempelhof-Kreuzberg*, Tempelhofas-Kreicbergas pirmās instances tiesa], 2022. gada 26. janvāra nolēmums, 152. F 8176/21

KG Berlin [*Kammergericht Berlin*, Berlīnes Augstākā tiesa], 2023. gada 27. februāra nolēmums,

[..]